

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

ธรรมศึกษา ชั้นโท ระดับมัธยมศึกษา

บทนำ

การเรียงความแก้กระทู้ธรรม เป็นการแสดงออกซึ่งความรู้ความเข้าใจความคิด และความรู้สึก ของผู้เขียนซึ่งได้มาจากการศึกษาวิชาธรรมะ พุทธะ และเบญจศีลเบญจธรรม ว่าสามารถจะถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ความคิดและความรู้สึกออกไปสู่ผู้อื่นได้ดีหรือไม่

การเรียนรู้วิชาธรรมะ พุทธะ และเบญจศีลเบญจธรรม เปรียบเหมือนนักเรียนไปเก็บเอาดอกไม้ที่ต่างสีต่างขนาดมากองรวมกันไว้ ส่วนการเรียงความแก้กระทู้ธรรม เปรียบเหมือนนักเรียนคัดเอาดอกไม้เหล่านั้นมาปักแจกันจะทำให้สวยงามแค่ไหน ก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละคนที่จะแต่งอย่างไร

ตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา การเขียนหรือการพูดที่จัดว่าดีนั้นต้องเกิดประโยชน์แก่ผู้อ่านหรือผู้ฟัง ๔ ประการ คือ ๑. ได้ความรู้ความเข้าใจ ๒. เกิดความเลื่อมใสใคร่ปฏิบัติตาม ๓. กล้าทำความดี ๔. มีความบันเทิงใจไม่เบื่อหน่าย

๑. ผู้อ่านหรือผู้ฟังจะได้รับความรู้ ความเข้าใจนั้น ผู้เขียนและผู้พูดจะต้องมีความรู้ความเข้าใจ ในเรื่องนั้นเป็นอย่างดีเสียก่อน สรุป สั้น ๆ คือ จำได้ เข้าใจชัด ปฏิบัติถูกต้อง

๒. ผู้อ่านหรือผู้ฟังจะเกิดความเลื่อมใสใคร่ปฏิบัติตามผู้เขียนหรือผู้พูดจะต้องชี้แจงให้เห็นโทษของการไม่ปฏิบัติอย่างนั้นว่า ไม่ดีอย่างไร

๓. ผู้อ่านหรือผู้ฟังจะกล้าทำความดีผู้เขียนหรือผู้พูดจะต้องชี้แจงให้เห็นคุณค่าหรือประโยชน์ของการปฏิบัติอย่างนั้นว่า ดีอย่างไร

๔. ผู้อ่านหรือผู้ฟังจะมีความบันเทิงใจไม่เบื่อหน่ายก็เพราะได้รับความรู้ความเข้าใจเห็นโทษของการ ไม่ปฏิบัติ และเห็นคุณประโยชน์ของการปฏิบัตินั้น ๆ นั้นเอง

ฉะนั้น วิชากระทู้ธรรมจึงเป็นวิชาที่สำคัญน่าศึกษาวิชาหนึ่ง เพราะเป็นการเอาวิชาที่เรียนแล้วมาประติดประต่อให้ได้ใจความสอดคล้องกับกระทู้ธรรมตามที่สนามหลวงออกมา เป็นการแสดงให้เห็นถึงความรู้ ความเข้าใจ ความคิดและความรู้สึกที่แท้จริงของผู้เขียน และเป็นเหตุให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ความคิด และความรู้สึกแก่ผู้อื่นด้วย นักเรียนจึงควรเอาใจใส่ฝึกคิด ฝึกเขียน ฝึกพูดบ่อย ๆ จะได้เป็นคนดีมีความสามารถ โปรดนึกถึง พุทธภาษิตบทหนึ่งอยู่เสมอว่า ทนโต เสฏโฐ มนุสเสสุ ผู้ฝึกฝนตน (อยู่เสมอ) เป็นผู้ประเสริฐที่สุดในมวลมนุษย์

หลักเกณฑ์การแต่งกระทู้

ผู้จะแต่งกระทู้จำเป็นจะต้องทราบหลักเกณฑ์ในการแต่งกระทู้ก่อนหลักเกณฑ์ในการแต่งกระทู้
นั้น ผู้ศึกษาพึงทราบตามที่สนามหลวงแผนกธรรมได้วางเป็นหลักเอาไว้ดังข้อความว่า

แต่งอธิบายให้สมเหตุสมผลอ้างสุภาษิตอื่นมาประกอบด้วย ๒ ข้อ และบอกชื่อคัมภีร์ที่มาแห่ง
สุภาษิตนั้นด้วย สุภาษิตที่อ้างมานั้น ต้องเรียงเชื่อมความให้สนิทติดต่อ สมกับกระทู้ตั้งชั้นนี้
(ธรรมศึกษาชั้นโท) กำหนดให้เขียนลงในใบตอบ ตั้งแต่ ๓ หน้า (เว้นบรรทัด) ขึ้นไป

พุทธศาสนสุภาษิต ที่นำมาใช้เป็นโจทย์และที่เอามาอ้างรับรองธรรมะที่ยกขึ้นมา

หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ระดับประถมศึกษา

๑. ทานวรรค คือ หมวดประมาท

๑. สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ว่า

โย จ ปุพฺเพ ปมฺชชิตฺวา ปจฺฉา โส นปฺมฺชชติ

โสเม โลก ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโต ว จนฺติมา.

เมื่อก่อนประมาท ภายหลังไม่ประมาท เขาชื่อว่ายังโลก
นี้ให้สว่าง เหมือนพระจันทร์พ้นจากเมฆหมอก ฉะนั้น

๒. สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน ขุททกนิกาย ธรรมบท ว่า

พหุํปี เจ สํหิตํ ภาสฺมาโน น ตกฺกโร โหติ นโร ปมตฺโต

โคโปว คาโว คณฺยํ ปเรสํ น ภาควา สามณฺย สส โหติ.

หากกล่าวพุทธพจน์ได้มาก แต่เป็นคนประมาท ไม่ทำตามพุทธพจน์นั้น
ก็ไม่มีส่วนแห่งสามัญญผล เหมือนคนเลี้ยงโค คอยนับโคให้ผู้อื่น ฉะนั้น

๓. สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน ขุททกนิกาย ธรรมบท ว่า

ยณฺหิ กิจจํ ตปฺปวิหฺรํ อกิจจํ ปน กยิรติ

อุณฺณหานํ ปมตฺตานํ เตสํ วฑฺฒนฺติ อาสวา.

คนทอดทิ้งกิจที่ควรทำ ไปทำกิจที่ไม่ควรทำ

เมื่อเขาถือตัว มัวประมาท อาสวะย่อมเจริญ

๒. ขันติวรรค คือ หมวดบุคคล

๔. สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ว่า

ยสฺส ปาปํ กตํ กมฺมํ กุสเลน ปิถียติ

โสเม โลกํ ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโตว จนฺติมา.

ผู้ใดทำกรรมชั่วแล้ว ละเสียได้ด้วยกรรมดี ผู้นั้นย่อมยัง
โลกนี้ให้สว่าง เหมือนพระจันทร์พ้นจากเมฆหมอก ฉะนั้น

๕. สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน ขุททกนิกาย ธรรมบท ว่า

มธฺวา มณฺ ตี พาโล ยาว ปาปํ น ปจฺจติ,

ยथा จ ปจฺจติ ปาปํ อถ ทุกฺขํ นิคฺจจฺติ.

ตราบเทาที่บาปยังไม่ไผล คนเขลาอย่าเข้าใจว่ามีรส

หวาน แต่บาปไผลเมื่อใด คนเขลาอย่าอมประสบทุกข์เมื่อนั้น

๖. สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน ขุททกนิกาย อุทาน ว่า

สเจ ภายถ ทุกฺขสฺส สเจ โว ทุกฺขมปฺปิยํ

มา กตถ ปาปํ กมฺมํ อาวํ ยถา วา รโห.

ถ้าท่านกลัวทุกข์ ถ้าท่านไม่รักทุกข์
ก็อย่าทำบาปกรรม ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ

๓. ขยวรรค คือ หมวดความเพียร

๗. สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน ขุททกนิกาย ชาดก เอกนิบาต ว่า

อุปเพณปิ เมธาวิ ปาภณฺณ วิจฺขุโณ

สมฺภู อาเปติ อุตฺตานิ อญฺญคฺคิวนฺ สนฺธมฺ.

ผู้มีปัญญาเฉลียวฉลาด ย่อมตั้งตนได้ด้วยต้นทุนเมื่อน้อย
เหมือนคนก่อนกองไฟขึ้น ฉะนั้น

๘. สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน ขุททกนิกาย เถรคาถา ว่า

อโมฆํ ทิวสํ กยิรา อุปเพณ พหุเพณ วา

ยํ ยํ วิวหเต รตฺติ ตพฺพนตฺสสฺส ชีวิตฺ.

ควรทำวันคืนไม่ไห้เปล่าจากประโยชน์น้อยหรือมาก

เพราะวันคืนผานบุคคลใดไป ชีวิตของบุคคลนั้น ย่อมพร่องจากประโยชน์นั้น

๙. สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต ว่า

อญฺญา ตา กมฺมธเยเยสุ อุปมตฺโต วิธานวา

สมํ กปฺเปติ ชีวิตํ สมภตํ อนฺนรฺกฺขติ.

ผู้ขยันในหน้าที่การงาน ไม่ประมาท เข้าใจจัดการเลี้ยง
ชีวิตพอสมควร จึงรักษาทรัพย์ที่หามาได้

๔. ปุญญวรรค คือ หมวดบุญ

๑๐. สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน ขุททกนิกาย เถรคาถา ว่า

ปาปมิตฺเต วิวชฺเชตฺวา ภะชเยยฺยตฺตมปฺบุคคล

โอวาทะ จสฺส ติฏฺเฐ ยเย ปตฺถเนโต อจลํ สุขํ.

ผู้ปรารถนาความสุขที่มั่นคง พึงเว้นมิตรชั่วเสีย คบแต่
บุคคล สูงสุด และพึงตั้งอยู่ในโอวาทของท่าน

๑๑. สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน ขุททกนิกาย ชาดก วิสดีนิบาต ว่า

ยาทิสฺส กุรุเต มิตฺต ยาทิสฺส จูปเสวติ,

โสเป ตาทิสฺสโก โหติ สหฺวาโส หิ ตาทิสฺส.

คบคนเช่นใดเป็นมิตร และสมคบคนเช่นใด เขาก็เป็น
คนเช่นนั้น เพราะการอยู่ร่วมกันย่อมเป็นเช่นนั้น

๑๒. สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน ขุททกนิกาย เถรคาถา ว่า

สทฺเธน จ เปสเลน จ

ป. วตา พหุสฺสฺเตน จ

สขิตฺ หิ กเรยฺย ปณฺตฺโต

ภทฺโท สปปุริเสหิ สงฺคโม.

บัณฑิตพึงทำความเป็นเพื่อนกับคนที่ศรัทธา มีศีลเป็นที่รัก
มีปัญญาและเป็นพหูสูตร เพราะการสมาคมกับคนดีเป็นความเจริญ

๕. เสวนาวรรค คือ หมวดทาน

๑๓. สมเด็จพระพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ ว่า

อคฺคสมฺมึ ทานํ ททํ อคฺคํ ปุณฺณํ ปวพฺพตฺติ
อคฺคํ อายุ จ วณฺโณ จ ยโส กิตฺติ สุขํ พลํ.

เมื่อให้ทานด้วยวัตถุอันเลิศ บุญอันเลิศ
อายุ วรรณะ ยศ เกียรติ สุข และกำลังอันเลิศ ก็เจริญ

๑๔. สมเด็จพระพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ว่า

อคฺคทายี วรทายี เสฏฺฐ ทายี จ โย นโร
ทิมายุ ยสฺวา โหติ ยตถ ยตฺถุปปชฺชติ.

ผู้ให้สิ่งที่เลิศ ให้สิ่งที่ดี ให้สิ่งที่ประเสริฐ
ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน มียศในภพที่ตนเกิด

๑๕. สมเด็จพระพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน สัททสารถถชาลินี ว่า

ปุพฺเพ ทานาทิกํ ททฺวา อิทานิ ลภตี สุขํ

มูลา สฺลิยจิตฺ โหติ อคฺเค จ ผลทายกํ.

ให้ทานเป็นต้นก่อน จึงได้สุขในบัดนี้

เหมือนรดน้ำที่โคน ให้ผลที่ปลาย

วิธีการแต่งกระทู้

เมื่อทราบหลักเกณฑ์การแต่งกระทู้โดยย่อแล้ว ต่อไปควรทราบวิธีการแต่งวิธีการแต่งกระทู้มีองค์

ประกอบ ใหญ่ ๆ ๓ อย่าง คือ

๑. คำเริ่มต้น ได้แก่คำว่า บัดนี้ จักอธิบายขยายความธรรมภาษิต ที่ได้ยกขึ้นนิกเขบต เพื่อ
เป็นแนวทางแห่งการศึกษา และปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่เวลา หรืออื่นใดตามที่เหมาะสม

๒. คำขยายความ คืออธิบายเนื้อความแห่งธรรมภาษิต ซึ่งเป็นกระทู้ปัญหาพร้อมทั้งอ้างสุภาษิต
อื่นมาประกอบอย่างน้อย ๒ ข้อ พร้อมทั้งบอกที่มาให้ถูกต้อง

๓. คำลงท้าย คือ สรุปเนื้อความที่ได้อธิบายมาแล้วโดยย่ออีกครั้งหนึ่ง ให้สอดคล้องกับ กระทู้
ปัญหาจบลงด้วยคำว่า สมกับธรรมภาษิตว่า...หรือ พระพุทธองค์จึงตรัสว่า...ตามความเหมาะสม (ช่องว่างที่เว้น
ไว้หมายถึง กระทู้ปัญหาพร้อมทั้งคำแปล)

ตัวอย่างแต่งเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษาชั้นตรี ระดับประถมศึกษา ชุดที่ ๑ หมวดประมาท
พุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก ว่า

โย จ ปุพฺเพ ปมฺชิตฺวา ปจฺฉา โส นปฺมชฺชติ

โสเม โลก ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโต ว จนฺทิมฺหา.

เมื่อก่อนประมาท ภายหลังไม่ประมาท

เขาเชื่อว่ายังโลกนี้ให้สว่าง เหมือนพระจันทร์พ้นจากเมฆหมอก ฉะนั้น

บัดนี้ จักได้อธิบายขยายความแห่งพุทธศาสนสุภาษิตที่ยกขึ้นเป็นบทเบื้องต้นนั้นเพื่อเป็นแนวทาง
แห่งการศึกษาและแนวทางแห่งการปฏิบัติ โดยสมควรแก่อดีตภาพและธรรมเป็นลำดับไป

ดำเนินความว่า เมื่อก่อนประมาท ความประมาท คือ อาการที่ขาดสติ ปล่อยจิตใจให้หลงระเห็จไป
กับสิ่งยั่วยุทางโลก คนที่ประมาท ย่อมไม่สร้างคุณประโยชน์ให้แก่ตนเองและผู้อื่นเลย มีแต่จะสร้างความฉิบหาย
ให้แก่ตนเองและผู้อื่นเท่านั้น ความประมาทนั้น ไม่สร้างคุณประโยชน์ให้แก่ผู้ใด มีแต่จะสร้างความเสื่อมให้อย่าง
เดียว เพราะคนประมาทก็เหมือนคนที่ตายแล้ว ไม่สามารถสร้างคุณประโยชน์ใด ๆ ได้ ภายหลังไม่ประมาท มีสติ
ความรู้ตัว ก่อนทำ พูด คิดอะไรได้นั้น ท่านจึงสอนว่า อย่ามัวประมาทอยู่เลย จงใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาทเกิด
คือให้เราทั้งหลาย เร่งชวนช่วยสร้างบุญกุศล สร้างบารมีอันจะเป็นเครื่องนำไปสู่ความพ้นจากทุกข์ในวัฏสงสาร
คือการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ถ้ามัวปล่อยชีวิตของตนเองให้ประมาทอยู่ คือ คนที่มัวเมาในชีวิต ในทรัพย์สิน
ในลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ไม่สนใจที่จะสั่งสมอบรมคุณงามความดี ใช้ชีวิตเหลวไหลไร้สาระ ผิดชอบชั่วดีไม่สนใจ
ใช้ชีวิตไปวันๆ โดยไม่คำนึงถึงบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์หรือมิใช่ประโยชน์ ใช้เวลาในแต่ละวันให้เสียไปโดย
เปล่าประโยชน์ คนประเภทนี้จะไม่ให้ความสำคัญกับการสร้างบารมี เพราะคิดว่าไม่มีประโยชน์ เพราะเขามอง
ไม่เห็นประโยชน์ของการทำสิ่งเหล่านั้นนั่นเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านจึงเปรียบคนประมาทว่า เหมือนคนที่ตายแล้ว
เพราะคนที่ตายไปแล้ว ย่อมไม่สามารถสร้างประโยชน์ใด ๆ ได้อีก ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น
ประโยชน์ในโลกนี้ ประโยชน์ในโลกหน้า และประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน คนที่ตายแล้ว ไม่สามารถสร้าง
ประโยชน์เหล่านั้นได้เลยคนที่ประมาทก็เช่นกัน ถึงมีชีวิตอยู่ก็ไม่สามารถสร้างประโยชน์ใด ๆ ได้ เพราะมัวแต่
ประมาทลุ่มหลงมัวเมา ไม่รู้ตัวชั่วร้ายตัวเอง หากเขาเพียงกล่าวพุทธพจน์ได้มาก แต่เป็นคนประมาท ไม่ทำตามพุทธ
พจน์นั้น ก็ไม่ต่างอะไรกับคนที่ตายแล้ว ก็ไม่มีส่วนแห่งสามัญญผล เหมือนคนเลี้ยงโค คอยนับโคให้ผู้อื่น ฉะนั้น
สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ว่า

พหุํปิ เจ สํหิตํ ภาสฺมาโน น ตกฺกโร โหติ นโร ปมฺตฺโต

โคโปว คาโว คณฺยํ ปเรสํ น ภาควา สามณฺญ สสฺ โหติ.

หากกล่าวพุทธพจน์ได้มาก แต่เป็นคนประมาท ไม่ทำตามพุทธพจน์นั้น

ก็ไม่มีส่วนแห่งสามัญญผล เหมือนคนเลี้ยงโค คอยนับโคให้ผู้อื่น ฉะนั้น

อธิบายความว่า ความไม่ประมาท คือการมีสติกำกับตัวอยู่เสมอ ไม่ว่าจะคิด จะพูด จะทำสิ่งใดๆ ไม่
ยอมถลำลงไปในทางที่เสื่อม และไม่ยอมพลาดโอกาสในการทำความดี ตระหนักถึงสิ่งที่ต้องทำ ถึงกรรมที่ต้อง
เว้น ใส่ใจสำนึกอยู่เสมอในหน้าที่ ไม่ปล่อยปละละเลย กระทำอย่างจริงจังและดำเนินรุดหน้าตลอดเวลา หาก
กล่าวพุทธพจน์ได้มาก แต่เป็นคนประมาท ไม่ทำตามพุทธพจน์นั้น ก็ไม่มีส่วนแห่งสามัญญผล เหมือนคนเลี้ยงโค
คอยนับโคให้ผู้อื่น ฉะนั้น ความไม่ประมาทเป็นคุณธรรมที่สำคัญยิ่ง กล่าวได้ว่าคำสอนในพระพุทธศาสนา
ทั้งหมด เมื่อสรุปแล้วก็คือคำสอนให้เราไม่ประมาท ดังจะเห็นได้จากปัจฉิมโอวาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ
“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราจะเตือนเธอทั้งหลาย สังขารทั้งหลายเป็นของไม่เที่ยง มีความเสื่อมไปเป็น
ธรรมดา เธอทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด” ไม่ประมาทในธรรมหมายความว่า คำสอนของ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลาแปลเอาความท่านแปลว่าเหตุ หมายถึงต้นเหตุ ข้อธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าทุกข้อ ถ้าดูให้ดีแล้วล้วนแต่เป็นคำบอกเหตุทั้งสิ้นคือ บอกว่าถ้าทำเหตุอย่างนี้แล้ว จะเกิดผลอย่างนั้น เช่น ความขยันหมั่นเพียรเป็นเหตุให้เกิดความเจริญ ความเกียจคร้านเป็นเหตุให้เกิดความเสื่อม การมีสติอยู่ทุกเมื่อ หรือความไม่ประมาทในกาลทุกเมื่อ เพื่อไม่ให้มีความทุกข์ร้อนใจ อันเกิดจากอำนาจกิเลสเข้าครอบงำแล้วเราพึงใช้หลักธรรม ๓ อย่างที่นำมาเล่าสู่กันอ่านนี้ ความกตัญญูอริยสัจ ๔ และ ความไม่ประมาท ล้วนเป็นหลักธรรมที่คนธรรมดาเราท่านสามารถปฏิบัติได้ โดยไม่ต้องใช้ความรู้ลึกซึ้งอะไรมาก แค่ใช้ความรู้สึกผัดชอบชั่วดี ก็สามารถปฏิบัติได้แล้วคนเราเมื่อจิตตกอยู่ในสมุทัยตัณหา มรรคแปดก็ดับสิ้น สัมปจิตมิโอาท สติก็หายไป ความประมาทก็เข้าครอบงำ แล้วความวิบัติก็เกิดขึ้น เพราะฉะนั้นจงฝึกให้จิตมีสติอยู่เสมอ แล้วความประมาทก็จะไม่เกิดขึ้น ความสุขทั้งหลายก็จะเกิดขึ้นเอง. ดังนั้น ไม่ประมาทในธรรม จึงหมายถึง ไม่ประมาทในเหตุ ให้มีสติรอบคอบ ตั้งใจทำเหตุที่ต่ออย่างเต็มที่ อย่าเป็นคนทอดทิ้งกิจที่ควรทำ ไปทำกิจที่ไม่ควรทำ เมื่อเขาถือตัว มัวประมาท อาสวะกิเลสย่อมเจริญ แล้วเมื่อได้ทำสิ่งใดไว้แล้ว สิ่งที่เราทำไปแล้วนั้นก็บังเกิดผลดีตามมานั่นเอง

สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มากใน ขุททกนิกาย ธรรมบท ว่า

ยถา กิจจํ ตปทวิหริ อกิจจํ ปน กยิรติ

อุณฺหณํ ปมตฺตานํ เตสํ วฑฺฒนติ อาสวา.

คนทอดทิ้งกิจที่ควรทำ ไปทำกิจที่ไม่ควรทำ

เมื่อเขาถือตัว มัวประมาท อาสวะย่อมเจริญ

อธิบายความว่า คนเราไม่ควรทอดทิ้งกิจที่ควรทำ แล้วไปทำกิจที่ไม่ควรทำ เมื่อเขาถือตัวถือตน มัวเมาประมาทอยู่นั้น อาสวะกิเลสทั้งหลายย่อมเจริญ จงโปรดเห็นคุณค่ากิจที่ควรทำโดยเริ่มต้นจากสิ่งที่อยู่เบื้องหน้าคนที่ดูนั้นๆ สิ่งของที่ดูธรรมดาๆ การงานที่ดูเหมือนไม่มีอะไรทุกอย่างมีคุณค่าในตัวเสมอเราจะเริ่มรู้คุณค่าเมื่อขาดสิ่งเหล่านั้นหรือผ่านกาลเวลาไปอย่าให้โอกาสดีๆ สิ่งดีๆ คนดีๆ ที่เข้ามาหลุดลอยไปดูแลเอาใจใส่กันและกันให้ดี...โปรดจำไว้ สิ่งที่อยู่เบื้องหน้าเรา คือ เรื่องจริง คนจริง ของจริงโปรดเห็นคุณค่าสิ่งเหล่านั้นจริงๆ และทำสิ่งที่ควรทำโดยเร็วจะได้ไม่เสียใจอยากย้อนเวลากลับมาเริ่มต้นใหม่อย่าใส่ใจสิ่งที่อยู่ไกลเกินไป อย่าทอดทิ้งสิ่งที่ควรทำอย่าเสียเวลากับสิ่งที่ไม่ควรทำอย่าละเลยหน้าที่หลัก อย่าดูเบาเรื่องสำคัญอย่าถือตัวมัวประมาท เมื่อพลั้งพลาดรีบแก้ไขจะเชื่อว่าเป็นผู้มีแต่ความเจริญ การทำหน้าที่ให้สมบูรณ์นั้นแหละ คือการทำกิจที่ควรทำ ส่วนการทอดทิ้งหน้าที่ เป็นการละทิ้งสิ่งที่ควรทำการไปก้าวก่ายหน้าที่ของผู้อื่น พุดพลามาถึงกิจอันมิใช่หน้าที่ แสหาโทษของผู้อื่น ในบุคคลอื่นไม่ได้เกี่ยวข้องอยู่ในความรับผิดชอบของตน เป็นต้น เรียกว่า ทำสิ่งที่ไม่ควรทำคนที่เป็นอย่างนี้ก็เพราะเป็นผู้มีมานะจัด สำคัญตนว่าเป็นผู้รอบรู้ไปเสียทุกอย่าง เป็นผู้ประมาท และมัวเมาในตน หลงตน เข้าใจผิดๆว่าใครก็มีความรอบรู้สู้ตนไม่ได้ จึงชอบเที่ยวก้าวร้าวในหน้าที่ของผู้อื่น ละทิ้งสิ่งที่ควรทำในหน้าที่ของตน ไปทำในสิ่งอันไม่ควรทำในหน้าที่ของผู้อื่น อาสวะคือกิเลสหมักดอง ย่อมเจริญขึ้นแก่บุคคลประเภทนี้ คนที่รู้สิ่งอันเป็นหน้าที่ของตน ทำสิ่งอันเป็นหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์นั้น แม้จะบกพร่องในเรื่องอื่นก็ไม่มีใครตำหนิ ส่วนผู้ซึ่งรู้อะไรอื่น ทำอะไรอื่นสารพัดอย่าง แต่บกพร่องในหน้าที่ของตน วิญญูชนย่อมตำหนิได้การดูคน วัดคุณค่าของคน เราต้องดูที่เขามีความรับผิดชอบในหน้าที่เพียงใด คนที่ดีที่สุดคือคนที่ทำหน้าที่อย่างดีที่สุดตามฐานะที่ตนเป็นส่วนผู้ใดปรารถนาจะคบหาอาศัยอยู่เนื่องนิตย์ ทำติดต่อในสิ่งที่ควรทำ ไม่ทำในสิ่งที่ไม่ควรทำ มีสติสัมปชัญญะอยู่เสมอ อาสวะของท่านเหล่านั้นย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ กายคตาสติ คือสติอันเป็นไปในกาย พิจารณากายว่าเป็นของไม่งาม โสโครก เป็นที่ตั้งที่รองรับสิ่งปฏิกูลนานาประการ การเจริญกายคตาสติเป็นอุบายบรรเทาหาคะ โทสะ และโมหะ และให้หาคะ โทสะ โมหะ ลื่นไปในที่สุด ได้เสวยอมตรส

สรุปความว่า เมื่อก่อนประมาณนั้นบุคคลจะทำงานใหญ่ให้สำเร็จไม่ได้เป็นอันขาด การศึกษาเล่าเรียน การทำงาน การปฏิบัติธรรม ย่อมต้องอาศัยการกระทำติดต่อกันทั้งสิ้น ภายหลังไม่ประมาณ จะเป็นกาลเวลาสั้นยาวเพียงใดก็สุดแล้วแต่กิจที่ทำนั้นมากน้อยเพียงใดหรือใหญ่เล็กเพียงใด แม้ทำได้วันละเล็กละน้อยก็ขอให้ทำผลสำเร็จย่อมมีมาเองอย่างแน่นอนการทำความดีก็ต้องทำติดต่อกันเหมือนกัน หยุดไม่ได้ เพราะเมื่อหยุดทำความดี ใจย่อมขาดอาหารและจะโน้มไปในบาป และหากทำได้เพียงหากกล่าวพุทธพจน์ได้มาก แต่เป็นคนประมาณ ไม่ทำตามพุทธพจน์นั้น ก็ไม่มีส่วนแห่งสามัญญผล เหมือนคนเลี้ยงโค คอยนับโคให้ผู้อื่น ฉะนั้น ควรเร่งทำตามความรู้แห่งพุทธพจน์นั้น เป็นคนทอดทิ้งกิจที่ควรทำ ไปทำกิจที่ไม่ควรทำ เมื่อเขาถือตัว มัวประมาณ อาสวะยอมเจริญในใจเราก็เป็นกรรมของเราเอง ดังนั้นผู้ใดทำกรรมชั่วแล้วปิดกั้นกรรมชั่วนั้นเสียด้วยการทำความดี ทางกาย วาจา ใจ ผู้นั้นย่อมยังโลกนี้ให้สว่าง เหมือนดวงจันทร์พ้นจากเมฆหมอก ฉะนั้น”

สมดังกระทั่พุทธภาษิตที่ยกไว้เป็นนิเชบพุทฺธเทศ ฦ เบื้องต้นนั้น ว่า

โย จ ปุพฺเพ ปมฺชชิตฺวา ปจฺฉา โส นปฺมมฺชติ

โสม โลก ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโต ว จนฺทิตฺวา.

เมื่อก่อนประมาณ ภายหลังไม่ประมาณ

เขาชื่อว่ายังโลกนี้ให้สว่าง เหมือนพระจันทร์พ้นจากเมฆหมอก ฉะนั้น

ดังได้บรรยายมาด้วยประการฉะนี้ ฯ

ตัวอย่างแต่งเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษาชั้นตรี ระดับประถมศึกษา ชุดที่ ๒ หมวดบุคคล
พุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ว่า

ยสฺส ปาปํ กตํ กมฺมํ กุสเลน ปิถียติ

โสม โลกํ ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโตว จนฺติมา.

ผู้ใดทำกรรมชั่วแล้ว ละเสียได้ด้วยกรรมดี ผู้นั้นย่อมยัง
โลกนี้ให้สว่าง เหมือนพระจันทร์พ้นจากเมฆหมอกฉะนั้น

บัดนี้ จักได้อธิบายขยายความแห่งพุทธศาสนสุภาษิตที่ยกขึ้นเป็นบทเบื้องต้นนั้นเพื่อเป็นแนวทาง
แห่งการศึกษาและแนวทางแห่งการปฏิบัติ โดยสมควรแก่อัตภาพและธรรมเป็นลำดับไป

ดำเนินความว่า ผู้ใดทำกรรมชั่วแล้ว ละเสียได้ด้วยกรรมดี พระพุทธศาสนาสอนให้เข้าใจในกรรมนั้น
ไม่ได้สอนให้คนกลัวกรรม เป็นทาสกรรม หรืออยู่ใต้อนาจกรรม แต่สอนให้รู้จักกรรม ให้ควบคุมกรรมของตน
ในปัจจุบัน คนมีอำนาจเหนือกรรม อาจควบคุมกรรมของตนได้ แต่ทั้งนี้ต้องไม่ลืมว่า จะต้องควบคุมจิตเจตนา
ของตนได้ด้วย โดยตั้งมั่นแน่วแน่อยู่ในธรรม เช่น เมตตา สติ ปัญญา เป็นต้น อันเป็นส่วนจิต และศีลอันหมายถึง
ตั้งเจตนาเว้นการที่ควรเว้น ทำการที่ควรทำให้ชอบเขตอันควร ผู้นั้นย่อมยังโลกนี้ให้สว่าง เหมือนพระจันทร์พ้น
จากเมฆหมอกฉะนั้น ทางพระพุทธศาสนา สอนให้ทุกๆ คนพิจารณาหลักกรรมเนื่องๆ เพื่อเป็นผู้ไม่ประมาท
พยายามละกรรมชั่ว ประกอบแต่กรรมดี การที่ยังปฏิบัติดังกล่าวไม่ได้ ก็เพราะยังประมาท มิได้พิจารณาในหลัก
กรรม และไม่เชื่อกรรม ไม่เชื่อในผลของกรรม ต่อเมื่อเป็นผู้ไม่ประมาท และมีศรัทธาเชื่อดังกล่าว จึงจะละกรรม
ชั่ว ทำกรรมดีได้ตามสมควร อำนาจของกรรมใหญ่ยิ่งที่สุดในโลกอำนาจของกรรมใหญ่ยิ่งที่สุดในโลก ไม่มี
อำนาจใดทำลายล้างได้ แม้อำนาจของกรรมดีก็ไม่อาจทำลายอำนาจของกรรมชั่วและอำนาจของกรรมชั่วก็ไม่
อาจทำลายอำนาจของกรรมดีอย่างมากที่สุดที่มีอยู่ คือ อำนาจของกรรมดีแม้ให้มาก ให้สม่ำเสมอในภพภูมินี้ ก็
อาจจะทำให้อำนาจของกรรมชั่วที่ได้ทำมาแล้วตามมาถึงได้ยาก ดังมีเครื่องขวางกั้นไว้ หรือไม่เช่นนั้น ก็ดังที่
ท่านเปรียบว่าเหมือนวังหนิผู้ร้ายที่วิ่งไล่ตามมา ถ้ามีกำลังแข็งแรง วิ่งเร็วกว่าผู้ร้าย ก็ย่อมยากที่ผู้ร้ายจะไล่ทัน
ความแข็งแรงของผู้วังหนิกรรมชั่ว ก็หาใช่อะไรอื่น คือ ความเข้มแข็งสม่ำเสมอของการทำกรรมดีนั่นเอง คนนำ
สงสารในโลกนี้มีมากนัก ทั้งนำสงสารทางกาย และนำสงสารทางใจ เราเองแทบทุกคนก็เป็นโรคนำสงสารเช่นที่
กล่าวแต่เมื่อไม่ใช่โรคทางกาย ก็ไม่เห็นกันไม่รู้กันว่า ตนเป็นคนหนึ่ง จำนวนมหาศาลที่นำสงสาร และนำสงสาร
ยิ่งกว่าเป็นโรคทางกาย นำกล้วนเป็นห่วงยิ่งกว่าเป็นโรคทางกาย โรคนำสงสารทางใจตัวเอง ต้องรู้ด้วยตัวของ
ตัวเอง ต้องยอมรับด้วยตัวของตัวเอง จึงจะแก้ไขได้ ไม่เช่นนั้นแล้วก็ไม่มีความจะรักษาโรคทางใจได้เลย แม้พระ
ธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าจะเป็นโอสถรักษาโรคทางใจของผู้ที่ไม่ยอมรับรู้ว่าใจของตนมีโรคนั้นก็คือผู้ไม่ยอม
รักการรักษา ไม่ยอมรับโอสถของพระพุทธเจ้า เขาย่อมเป็นคนผู้ทำบาปอันนำสงสารตลอดไป และตราบเทาที่
บาปยังไม่ให้ผล คนเขลาอย่างเขาใจว่ามีรสหวาน แต่บาปให้ผลเมื่อใด คนเขลาอย่างประสพทุกข์เมื่อนั้น คนเช่นนี้
พึงย้อมดูตนเองไม่เป็น จะต้องพบโรคทางใจ เพียงแต่ว่าจะมากน้อยหนักเบาต่างกันเพียงไรก็ขึ้นอยู่กับตัวเขาเอง

สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน ขุททกนิกาย ธรรมบท ว่า

มธฺวา มณฺ ตี พาโล ยาว ปาปํ น ปจฺจติ,

ยथा จ ปจฺจติ ปาปํ อถ ทุกฺขํ นิคฺจจฺจติ.

ตราบเทาที่บาปยังไม่ให้ผล คนเขลาอย่างเขาใจว่ามีรสหวาน

แต่บาปให้ผลเมื่อใด คนเขลาอย่างประสพทุกข์เมื่อนั้น

อธิบายความว่า กรรมให้ผลตรงตามเหตุแห่งการกระทำ ตราบเทาที่กรรมแห่งบาปยังไม่ให้ผล คน
เขลาอย่างเขาใจว่ามีรสหวาน กรรมนั้นน่าเชื่อถือนักในการให้ผลตรงตามเหตุ ไม่มีอคติด้วยอำนาจใดเลย แม้เกิด
อยู่ในฐานะที่สุขสบาย ก็มีใจว่าไม่จำเป็นต้องนึกถึงกรรม มีใจว่าไม่จำเป็นต้องเชื่อกรรม สุขสบายเพียงไร ก็
จำเป็นต้องนึกถึงกรรม ถ้าไม่ได้ทำกรรมดีอันควรแก่เหตุแล้ว จะอยู่ในฐานะสุขสบายได้อย่างไร แต่บาปให้ผล
เมื่อใด คนเขลาอย่างประสพทุกข์เมื่อนั้น คนทั้งหลายอื่นๆ อีกมากมายหาได้อยู่ในฐานเช่นนั้น อดอยากยากไร้
เชื่องโง่กันนักหนา ทำไมเป็นไม่ได้เช่นนั้น มีอะไรเป็นเครื่องทำให้เป็นไป แม้ไม่ตั้งข้อคิดในเรื่องเช่นนี้เสียเลย ย่อม

ไม่อาจอบรมปัญญาให้เห็นถูกในเรื่องกรรม และการให้ผลของกรรมได้ ทั้งๆ ที่เป็นเรื่องสำคัญแก่ทุกชีวิตที่ปรารถนาความสุข สัตว์ก็ตาม บุคคลก็ตาม เกิดด้วยอำนาจของกรรม กรรมทำให้เป็นคน และกรรมทำให้เป็นสัตว์ เชื่อไว้ก่อนย่อมมีโอกาสที่จะพ้นจากความเป็นสัตว์ เพราะเมื่อเชื่อว่ากรรมมีอำนาจถึงเพียงนั้น ก็ย่อมชวนชวยทำการกรรมที่จะไม่นำให้ต้องไปเป็นสัตว์ ไม่มีใครที่ไม่กลัวความเป็นสัตว์ และมีโอกาสที่จะได้เกิดเป็นสัตว์แน่ในภพภูมิข้างหน้า แม้บังเอิญไปทำการกรรมที่จะทำให้เกิดผลเช่นนั้นโดยจะรู้หรือไม่รู้ เชื่อหรือไม่เชื่อก็ตาม พลัดพลั้งไปทำการกรรมผิดเข้า ก็จะไม่อาจปฏิเสธผลของกรรมได้เลย อันผู้ไม่ทำดีประการต่างๆ ด้วยกายวาจาอันเนื่องมาจากใจที่ไม่ดีของเขานั้น ที่จริงแล้วผู้มิเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขาพอสมควร ประกอบด้วยความเชื่อในเรื่องกรรม และการให้ผลของกรรมไม่น่าจะมีผู้ใดปรารถนาเป็นคนไม่ดี แต่ทำไมจึงมีคนไม่ดีมากมาย ทั้งๆ ที่มีได้ปรารถนาคิดให้เข้าใจในเรื่องของกรรมจะรู้ซึ้งว่ากรรมที่คนผู้นั้นทำไว้ในอดีต ได้ติดตามห้อมล้อมจิตเขามาให้ปรากฏเป็นผลในปัจจุบัน ทั้งที่ในปัจจุบันเขาก็ได้ต้องการให้เป็นเช่นนั้น และหากเขาเข้าใจเรื่องของกรรมบ้างแล้ว เขาจะกลับไปถึงชาติในอนาคต เขาจะพยายามไม่ทำการกรรมไม่ดี เพราะเข็ดกลัวผลของกรรมที่ทำให้เขาต้องเป็นทุกข์ และถ้าท่านกลัวทุกข์ ถ้าท่านไม่รักทุกข์ กลัวบาปก็อย่าทำบาปกรรม ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับก็ไม่ทำ ถ้าเป็นคนไม่ดีอยู่ในปัจจุบัน อนาคตจะดีได้อย่างไรเพราะปัจจุบันคือเมล็ดพันธ์แห่งอนาคตของเรา สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มากใน ขุททกนิกาย อุทาน ว่า

สเจ ภายถ ทุกขสส สเจ โว ทุกขมปิยํ

มา กตถ ปาปกํ กम्मํ อาวี วา ยถิ วา รโห.

ถ้าท่านกลัวทุกข์ ถ้าท่านไม่รักทุกข์

ก็อย่าทำบาปกรรม ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ

อธิบายความว่า ความรักผู้อื่น เป็นความกลัวที่จะต้องสูญเสีย จึงเป็นเหตุให้หลีกเลี่ยงการทำการกรรมไม่ดีได้ เป็นผู้ใหญ่ก็อย่าทำการกรรมไม่ดี เป็นเด็กหรือเป็นหนุ่มสาวก็อย่าทำการกรรมไม่ดี แม้รักตัวเองก็อย่าทำการกรรมไม่ดี จงทำแต่กรรมดี หรือแม้รักพ่อแม่พี่น้องลูกหลาน ก็อย่าทำการกรรมไม่ดี ผลไม่ดีที่ผู้ทำได้รับนั้นจะทำให้บรรดาผู้ที่รักตนพลอยกระเทือนไปด้วย ถ้าเราท่านทั้งหลายกลัวทุกข์ ถ้าท่านทั้งหลายไม่รักทุกข์ ก็ลองนึกถึงใจตนเอง เมื่อเห็นผู้ที่ตนรักทำกรรมไม่ดี แม้ผลไม่ดี ยังไม่ทันปรากฏชัด ตนก็ไม่สบายใจ ยิ่งเมื่อได้ผลร้ายเกิดขึ้นสนองผู้ทำการกรรม เราผู้มีความผูกพันกับเขา ก็ย่อมเหมือนพลอยได้รับผลร้ายด้วย ถ้าเราทำการกรรมไม่ดี ผู้ที่รักเราก็ได้รับผลไม่ดีไปด้วย ทำบุญเขาก็ได้บุญทำบาปเขาก็ได้บาป ดังนั้นก็อย่าทำบาปกรรม ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ มีความละอายและเกรงกลัวต่อบาป แม้ไม่รักตนเอง ก่อนจะทำอะไรก็ควรนึกถึงใครทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะต้องมีผู้เป็นที่รักอยู่ด้วย ถ้าเราทำการกรรมไม่ดีได้รับผลไม่ดี ผู้ที่รักเราและผู้ที่เรารักก็จะต้องพลอยได้รับความกระเทือนกระเทือนจิตใจไปด้วยอย่างไม่มียุติธรรม เพราะมิได้เป็นผู้ทำการกรรมไม่ดีด้วย แต่ต้องพลอยได้รับผลไม่ดีเพราะความผูกพัน ดังนั้นจะทำความไม่ดีได้ ก็น่าจะนึกถึงบรรดาผู้ที่มีความผูกพันกับเราบ้าง อาจจะช่วยให้เข้มแข็งยิ่งขึ้นในการหลีกเลี่ยงการทำการกรรมไม่ดี ต้องใช้สติยั้งคิดให้เคยชินก่อนทำการกรรมไม่ดีใดๆ ก่อนจะทำการกรรมใด แม้หยุดยั้งตั้งสติ คิดให้ดีว่ากรรมนั้นดีหรือไม่ดี ก็จะทำให้ไม่ทำการกรรมไม่ดีอย่างเต็มใจ อย่างสบายใจ แต่จะมีเวลายับยั้งั้งใจ อันเป็นความสำคัญควรจะทำให้เป็นความเคยชินด้วยกันทุกคน หมั่นพิจารณาให้กลัวกรรมไม่ดีอยู่เนืองๆ การพิจารณากรรมให้กลัวกรรมไม่ดีนั้น อาจทำได้แม้เมื่อเป็นสังสารสัตว์ จะเห็นตัวจริงหรือเห็นเพียงรูปภาพก็ตาม สัตว์เหล่านั้นล้วนมีชีวิตจิตใจ มีความรู้สึกนึกคิด แต่ก็เหตุใดเล่าที่ทำให้ต้องมาเกิดเป็นสัตว์ ไม่ได้เกิดเป็นผู้เป็นคนเป็นมนุษย์ที่สูงกว่าประเสริฐกว่าเป็นอันมาก ต้องเป็นกรรมที่สัตว์เหล่านั้นได้ประกอบกระทำมาให้อติตชาติปรุงแต่งให้เป็นไป ให้มีรูปลักษณะของสัตว์ ที่แม้บางชนิดจะน่ารักน่าเอ็นดู แต่ก็ยังเป็นสัตว์ แม้จะได้รับความรักความเอ็นดูอุปถัมภ์บำรุงเลี้ยงดูอย่างดี ก็เป็นแบบที่ให้แก่สัตว์ และก็ไม่แน่ว่าสัตว์จะมีความคิดอย่างไร จะเศร้าเสียใจในความต้องการเป็นสัตว์หรือไม่ โดยเฉพาะเมื่อพ้นจากภพภูมิมนุษย์ทันทีที่ได้ภพภูมิของสัตว์ อาจจะยังไม่ลืมชีวิตในภพภูมิมนุษย์ อาจจะยังจำผู้คนที่เกี่ยวข้องด้วยได้ จิตของสัตว์นั้นจะน่าสงสารสัก

เพียงไหน แต่เมื่อเกิดแล้วก็เลือกไม่ได้แล้วที่จะเกิดเป็นอะไรอื่น ถึงอย่างไรก็ตาม ทุกคนมีโอกาที่จะเลือกชีวิตข้างหน้า ภพภูมิข้างหน้าได้ ถึงทำความดีให้เต็มความสามารถ อย่าละโอกาสที่จะทำความดีเลย นั่นแหละจะเป็นการเลือกภพชาติข้างหน้าสำหรับตนได้ จะเลือกเป็นอะไรก็ได้ ไม่เป็นอะไรก็ได้ ก็ขึ้นอยู่กับปัจจุบันนี้ที่ทำเอาไว้

สรุปความว่า เมื่อเกิดขึ้นมาเป็นมนุษย์ในชาติหนึ่งนี้ สิ่งที่ต้องทำและสะสมให้มากที่สุดคือ คุณงามความดี เพราะความดีที่เราได้สร้างไว้ จะเป็นสิ่งที่นำพาความสุขความเจริญมาสู่เรา แต่ถ้าหากผู้ใดทำกรรมชั่วแล้ว ละเสียได้ด้วยกรรมดี ผู้นั้นย่อมยังโลกนี้ให้สว่าง เหมือนพระจันทร์พ้นจากเมฆหมอกฉะนั้น เปรียบเหมือนการสร้างคุณงามความดี สามารถทำได้ตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม และการชำระใจของตนให้สะอาดอยู่เสมอ มีความรู้ตัวอยู่ว่าตราบเทาที่บาปยังไม่ไหลผล คนเขลาอย่างเขาใจว่ามีรสหวาน แต่บาปให้ผลเมื่อใด คนเขลายอมประสบทุกข์เมื่อนั้น เมื่อบุคคลสร้างคุณงามความดีดังกล่าว จะเป็นผู้ที่มีคุณงามความดี เมื่อมีแล้วก็ต้องรักษาคุณงามความดีนั้นไว้ ด้วยการหมั่นสร้างคุณงามความดีดังกล่าว อยู่เสมอไม่ให้น้อยกว่าเดิม ถ้าท่านกลัวทุกข์ ถ้าท่านไม่รักทุกข์ก็อย่าทำบาปกรรมทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับตลอดไป สมดังพระพุทธภาษิตที่ยกไว้เป็นนิเขปบทอุเทศ ณ เบื้องต้นนั้น ว่า

ยสฺส ปาปํ กตํ กมฺมํ กุสเลน ปิถียติ

โสม โลกํ ปภาเสติ อพภา มุตโตว จนฺติมา.

ผู้ใดทำกรรมชั่วแล้ว ละเสียได้ด้วยกรรมดี ผู้นั้นย่อมยัง
โลกนี้ให้สว่าง เหมือนพระจันทร์พ้นจากเมฆหมอกฉะนั้น

ดังได้บรรยายมาด้วยประการฉะนี้ ฯ

ตัวอย่างแต่งเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษาชั้นตรี ระดับประถมศึกษา ชุดที่ ๓ หมวดความเพียร
พุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน ขุททกนิกาย ชาดก เอกนิบาต ว่า

อปฺปเกณปิ เมธาวิ ปาภณฺณ วิจกฺขโณ

สมฺภูวาเปติ อุตฺตานิ อญฺญุคฺชีว สมนฺธมฺ.

ผู้มีปัญญาเฉลียวฉลาด ย่อมตั้งตนได้ด้วยต้นทุนเมื่อน้อย

เหมือนคนก่อนกองไฟขึ้น ฉะนั้น

บัดนี้ จักได้อธิบายขยายความแห่งพุทธศาสนสุภาษิตที่ยกขึ้นเป็นบทเบื้องต้นนั้นเพื่อเป็นแนวทาง
แห่งการศึกษาและแนวทางแห่งการปฏิบัติ โดยสมควรแก่อัตภาพและธรรมเป็นลำดับไป

ดำเนินความว่า ท่านทั้งหลายหวังในบารมี ให้ปกเกล้าบ้านเมืองนั้น ก็เป็นข้อหนึ่งที่น่าคิด เพราะว่า
บ้านเมืองประกอบด้วยบุคคล และแต่ละบุคคลจะต้องทำด้วยตนเอง ตามหลักของพระพุทธศาสนาแต่ละคน
ต้องการอะไร ก็ต้องการความสุขคือความสงบ ความสุขและความสงบนั้น จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยตนเอง ฉะนั้น ที่จะ
ให้คนอื่นมาปกป้องรักษาก็เป็นสิ่งที่ยาก ถ้าตัวเองไม่ทำ อันนี้เป็นข้อที่สำคัญยิ่ง ในพระพุทธศาสนา และผู้ที่ถือ
ตัวว่าเป็นพุทธศาสนิก ต้องพึงตัวเอง มิใช่พึ่งคนอื่น ผู้มีปัญญาเฉลียวฉลาด ย่อมตั้งตนได้ด้วยต้นทุนเมื่อน้อย
เหมือนคนก่อนกองไฟขึ้น ฉะนั้น แต่การที่จะอาศัยคนอื่น ก็อาศัยได้โดยดูผู้อื่นที่ปฏิบัติชอบ และคอยฟังสิ่งที่
ผู้อื่น ที่เราเห็นว่าปฏิบัติดีชอบ ได้พูดได้แนะนำ ดังนี้ ก็เป็นสิ่งที่อาศัยผู้อื่นได้ ผู้อื่นจะช่วยให้เราได้ และก็ต้องมี
การพิจารณาของตัวเองว่า ผู้ที่น่าจะดูการปฏิบัติหรือฟังข้อแนะนำในการปฏิบัติและทำตาม อันนี้ก็เป็นสิ่งที่ช่วย
ให้บุคคลได้บรรลุถึงความสำเร็จความสุขได้ เมื่อบุคคลผู้ที่เอาธุระคือไม่ทอดทิ้งการทำงาน ไม่ปล่อยปละละเลยงาน
ในความรับผิดชอบ ไม่ผัดวันประกันพรุ่งทิ้งงานจนกลายเป็นดินพอกหางหมู ย่อมจะทำงานนั้น ๆ ให้สำเร็จได้
โดยไม่ยาก ใครก็ตามที่เอาใจใส่การทำงานในหน้าที่ไม่ทอดทิ้งไม่วางเฉย และทำการงานนั้นๆ ด้วยสติ ด้วยปัญญา
ด้วยความขยัน รอบคอบ และเอาใจใส่อย่างดี เขาย่อมสามารถทำงานนั้น ๆ ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดีได้และดังคำ
ที่ว่า งานคือเงิน เงินคืองาน คนที่ขยันหมั่นเพียรกระอบกิจกรงานทั้งปวงให้สำเร็จเสร็จสิ้นทันเวลาที่ควรจะ
เป็น ไม่ปล่อยให้งานนั้น ๆ ล่าช้า เขาย่อมเจริญรุ่งเรืองในงานนั้น ๆ และหาทรัพย์ได้จากการประกอบกิจการ
ด้วยดีนั้น ควรทำวันคืนไม่ให้เปล่าจากประโยชน์น้อยหรือมาก เพราะวันคืนผวนบุคคลใดไป ชีวิตของบุคคลนั้น
ย่อมพร่องจากประโยชน์นั้น เพราะเมื่อเวลาล่วงเลยไปแล้วนั้นเปรียบเหมือนสายน้ำ ที่ไม่สามารถไหลกลับมาได้
สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน ขุททกนิกาย เถรคาถา ว่า

อโมฆํ ทิวสํ กิรรา อปฺเปน พุทฺเณ วา

ยํ ยํ วิวหเต รตฺติ ตพฺพนตฺสสฺ ชีวิตํ.

ควรทำวันคืนไม่ให้เปล่าจากประโยชน์น้อยหรือมาก

เพราะวันคืนผวนบุคคลใดไป ชีวิตของบุคคลนั้น ย่อมพร่องจากประโยชน์นั้น

อธิบายความว่า ธรรมดาแล้ววันและคืนของบุคคลนั้นมี ๒๔ ชั่วโมง ควรทำวันคืนไม่ให้เปล่าจาก
ประโยชน์น้อยหรือมากก็ตาม เราจะใช้วันคืนให้ได้ประโยชน์เพียงไร ถ้าปล่อยวันคืนให้ล่วงเลยไปโดยมิได้ทำ
อะไรเลย ชีวิตของผู้นั้นย่อมเป็นหมันหาประโยชน์มิได้เลย เพราะประโยชน์ทั้งหลาย ย่อมล่วงเลยบุคคลผู้ไม่
ทำงาน กลางคืนก็ไม่ลุกขึ้นทำงานผู้นอนมาก ย่อมให้ชีวิตของเขาเปล่าประโยชน์ ผู้ที่เป็นเช่นนี้เป็นบรรพชิตก็
ไม่ได้ เป็นคฤหัสถ์ก็ไม่ดี เพราะความเกียจคร้าน ย่อมทำให้ชีวิตของผู้นั้นเปล่าประโยชน์ไร้คุณค่าไม่ว่าจะมาก
หรือน้อยก็ตาม ผู้ไม่คำนึงถึงหนาวร้อนทำตนให้อดทนเหมือนหนู กระทำกิจที่ควรทำด้วยเรี่ยวแรง ผู้นั้นย่อมไม่
เสื่อมจากความสุข ความเพียรเท่านั้นที่จะทำประโยชน์ให้สำเร็จได้โดยชอบแก่ผู้ทำ เพราะผู้ที่มีความเพียรย่อม
ไม่ย่อท้อต่อการทำงานทั้งน้อยใหญ่ ผู้มีความเพียรย่อมเป็นผู้กล้าแข็งในการทำงาน ไม่กลัวต่อหนาวร้อนลมแดด ไม่
หยุดนิ่งหรือถอยหลัง เพราะวันคืนผวนบุคคลใดไป ชีวิตของบุคคลนั้น ย่อมพร่องจากประโยชน์นั้น เพราะฉะนั้น

เมื่อความเบื่อหน่ายเกิดขึ้นแก่ผู้ใดความเกียจคร้าน ก็ย่อมเกิดขึ้นแก่ผู้นั้นจะทำให้เขาเป็นคนผัดวันประกันพรุ่ง เพราะคนเกียจคร้านย่อมอ้างปัจจัยภายนอก เช่นฝนตก แดดออก เป็นต้น ในที่สุดสรุปเองง่าย ๆ ว่าพรุ่งนี้ค่อยไปทำงาน เมื่อเป็นเช่นนั้นประโยชน์ทั้งหลายก็ล่วงเลยเขา ทำชีวิตเขาให้เป็นหมันไป การผัดวันประกันพรุ่ง เป็นลักษณะของคนขี้เกียจ ไม่มีความเพียร คนประเภทนี้ย่อมผัดวันโอ้อ้อติดอาดไปเรื่อย หาข้ออ้างหาเหตุผลมาอ้าง เพื่อที่จะได้ไม่ต้องทำงาน คนเกียจคร้านลักษณะนี้ ย่อมจะมีแต่ความเสื่อมเข้ามาในชีวิต งานที่ต้องทำก็ไม่ได้ทำ เมื่อมีงานใหม่เข้ามาที่ทับถมกันไปเป็นดินพอกหางหมู ทำงานไม่ทันหรือไม่สำเร็จ ย่อมขาดความน่าเชื่อถือ และไม่เป็นที่นับหน้าถือตาของคนอื่น ๆ เขาย่อมเสื่อมจากหน้าที่การงานในที่สุด อีกอย่างหนึ่ง เมื่อเขาเกียจคร้านอยู่เช่นนี้ ทรัพย์สินที่มีอยู่เดิมก็ใช้หมดไปเรื่อย ๆ ทรัพย์สินใหม่ ๆ ก็ไม่ได้หามาเพิ่ม เมื่อใช้สอยทรัพย์สินหมดไป เขาย่อมถึงความเสื่อมลงตามลำดับ ดังนั้น ต้องเป็นคนขยัน ผู้ขยันในหน้าที่การงาน ไม่ประมาท เข้าใจจัดการเลี้ยงชีวิตพอสมควร จึงรักษาทรัพย์ที่หามาได้ ทำงานที่ควรทำให้แล้วเสร็จโดยเร็ว ไม่ปล่อยงานหรือภาระไว้ให้ทับถม สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต ว่า

อุฎาตา กम्मธเยยสุ อปปมโต วิธานวา

สมํ กปเปติ ชีวิตํ สมภตํ อนรูกขติ.

ผู้ขยันในหน้าที่การงาน ไม่ประมาท

เข้าใจจัดการเลี้ยงชีวิตพอสมควร จึงรักษาทรัพย์ที่หามาได้

อธิบายความว่า ผู้ขยันในหน้าที่การงาน ไม่ประมาท หรือผู้มีความเพียร เป็นหลักธรรมข้อหนึ่งในสี่ข้อของอิทธิบาทธรรม คือหลักธรรมที่ทำให้บุคคลทำการงานประสบผลสำเร็จได้ทั้งทางโลกและทางธรรม คนที่มีความเพียร หรือที่เราเรียกกันเป็นภาษาแบบชาวบ้านว่า คนขยัน จะเป็นคนที่ไม่ย่อท้อต่อการงาน งานหนักก็เอา งานเบาก็สู้ ไม่เบื่อไม่บ่น อดทนทำงานทำหน้าที่ คนประเภทนี้จะไม่ชอบผัดวันประกันพรุ่ง ทำการงานที่จำต้องทำให้สำเร็จเป็นขึ้นเป็นอันเป็นวัน ๆ ไป ไม่ต้องงานให้ทับถมกันเป็นดินพอกหางหมู เข้าใจจัดการเลี้ยงชีวิตพอสมควร จึงรักษาทรัพย์ที่หามาได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ การงานต่าง ๆ ของเขาย่อมสำเร็จได้ตามลำดับ อีกทั้งเขายังจะมีโอกาสที่ทำงานได้สำเร็จมากกว่าคนอื่น ๆ อีกด้วย ดังนั้น ไม่ว่าจะทำการงานใด ๆ ก็แล้วแต่ ควรเร่งทำความเพียร ทำการงานนั้น ๆ ให้สำเร็จ แล้วจะได้รับประโยชน์เป็นอย่างมาก การทำการงานทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็งานในทางโลกคือการประกอบอาชีพหาเลี้ยงชีวิต หรือว่างานทางธรรมคือการปฏิบัติเพื่อทางแห่งความพ้นทุกข์ก็ตาม จะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อทำด้วยใจจริงไม่เบื่อหน่าย การทำงานด้วยใจจริงไม่เบื่อหน่ายนั้น ต้องประกอบด้วยหลักธรรมที่ชื่อว่า อิทธิบาทธรรม ซึ่งมี ๔ ข้อ คือ ฉันทะ พอใจในงานที่ทำ รักในงานที่ทำ วิริยะ ทำงานนั้น ๆ ด้วยความเพียรพยายาม จิตตะ เอาใจใส่งานที่ทำนั้นด้วยดี วิมังสา ทำงานนั้นโดยใช้สติปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบ เมื่อทำงานโดยประกอบด้วยคุณธรรม ๔ ข้อนี้ ย่อมได้ชื่อว่าทำโดยไม่เบื่อหน่าย ผู้ที่ทำงานโดยไม่เบื่อหน่าย ย่อมจะสามารถทำงานนั้น ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และจะได้รับประโยชน์สูงสุดจากงานที่ทำนั้นอย่างแน่นอน ดังนั้นไม่ว่าจะทำการใด ๆ ก็แล้วแต่ จะเป็นงานทางโลก เช่น การค้าขาย การประกอบธุรกิจ เพื่อหาเลี้ยงชีพ หรือจะเป็นงานทางธรรม เช่น การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ล้วนต้องการความเพียรเป็นที่ตั้งทั้งสิ้น หากบุคคลใดมีความเพียรเป็นที่ตั้ง ทำกิจต่าง ๆ ของตนเองด้วยความมุมานะ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใด ๆ กิจการนั้น ๆ ของเขาย่อมสามารถบรรลุผลสำเร็จได้อย่างแน่นอน แต่หากบุคคลใดก็ตามที่ขาดความเพียร คือไม่มีความเพียรตั้งแต่แรกเริ่ม พอจนเจียนเวลาแล้วจึงมาเร่งรีบทำการงานหรือทำกิจนั้น ๆ หรือเริ่มแรกไม่มีความเพียร พอจนตัวแล้วค่อยมาคิดจะสร้างความเพียรเอาทีหลัง เช่นนี้งานของเขาย่อมไม่สามารถสำเร็จได้ หรือถึงขั้นเสียหายเลยก็ได้ เพราะความที่เขาขาดความเพียรนั่นเอง

สรุปความว่า ผู้มีปัญญาเฉลียวฉลาด แม้เป็นคนจนทรัพย์แล้วมักท้อแท้มักกล่าวโทษสิ่งต่าง ๆ บุคคลต่าง ๆ เมื่อคราวจน อย่าตัดพ้อว่าสนาอย่าต่อว่าบิดามารดา ญาติพี่น้องอย่าตัดพ้อสิ่งใด ๆ ทั้งสิ้นคนที่รวยตอนนี้ รวยแต่กำเนิดก็มี คนที่รวยตอนนี้ ยากจนมาก่อนก็มีควรมองคนกลุ่มหลังนี้ ควรศึกษาชีวิต ข้อคิด มโนปณิธาน ซึ่งล้วนต้องฝ่าฟันอุปสรรคมากมายกว่าจะก้าวมาสู่จุดแห่งความสำเร็จได้ แม้นตอนนี้เรายังตั้งตัวไม่ได้ ขออย่าได้ท้อใจ ให้ทำงานอย่างสุขใจ ย่อมตั้งตนได้ด้วยต้นทุนเมื่อน้อยเหมือนคนก่อนกองไฟขึ้น หมั่นสะสมเหมือนกองไฟกองน้อยก็กลายเป็นกองใหญ่ได้ แม้นต้นทุนน้อยแต่มีบุญมาก ทำด้วยสติปัญญา พยายามทำวันคืนไม่ให้เปล่าจากประโยชน์น้อยหรือมาก เพราะวันคืนผ่านบุคคลใดไป ชีวิตของบุคคลนั้น ย่อมพร่องจากประโยชน์นั้น ก็ย่อมประสบความสำเร็จได้ แม้นวันนี้ยังไม่รวยทรัพย์ แต่เราก็รวยความสุขแล้ว เพราะเขาเป็นผู้ขยันในหน้าที่การงานไม่ประมาท เข้าใจจัดการเลี้ยงชีวิตพอสมควร จึงรักษาทรัพย์ที่หามาได้นั้นจะอยู่กับเขาได้นานไม่หมดไปโดยง่าย สมดังกระทู้พุทธภาษิตที่ยกไว้เป็นนิเชปบทอุเทศ ณ เบื้องต้นนั้น ว่า

อปฺปเกณปิ เมธาวิ ปาภณฺณ วิจฺจุขโณ

สมฺมู ปาเปติ อุตฺตานํ อณฺุคคฺวี สนฺธมฺ.

ผู้มีปัญญาเฉลียวฉลาด ย่อมตั้งตนได้ด้วยต้นทุนเมื่อน้อย

เหมือนคนก่อนกองไฟขึ้น ฉะนั้น

ดังได้บรรยายมาด้วยประการฉะนี้ ฯ

ตัวอย่างแต่งเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษาชั้นตรี ระดับประถมศึกษา ชุดที่ ๔ หมวดคบหา
พุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน ขุททกนิกาย เถรคาถา ว่า

ปาปมิตเต วิวชเชตวา ภะยะยุตตมบุคคล

โอวาเท จสส ตัญญุ ยย ปตเถนโต อจลํ สุขํ.

ผู้ปรารถนาความสุขที่มั่นคง พึงเว้นมิตรชั่วเสีย

คบแต่บุคคล สูงสุด และพึงตั้งอยู่ในโอวาทของท่าน

บัดนี้ จักได้อธิบายขยายความแห่งพุทธศาสนสุภาษิตที่ยกขึ้นเป็นบทเบื้องต้นนี้เป็นแนวทางแห่ง
การศึกษาและแนวทางแห่งการปฏิบัติ โดยสมควรแก่อัตภาพและธรรมเป็นลำดับไป

คำเนนิความว่า คำว่า “มิตร” หมายถึงบุคคลที่มีความสนิทชิดเชื้อ คนที่ต้องการความสุขที่ยั่งยืน
ต้องละเว้นจากการคบมิตรชั่ว เพราะมิตรที่ชั่วไม่อาจนับได้ว่าเป็นมิตร เป็นแต่คนเทียมมิตรเทียมเท่านั้น ซึ่งมี
ลักษณะ คือ เป็นคนมีนิสัยชอบปกกลอก ดีแต่พูด หัวประจบ และชอบชักชวนไปในทางเสียหาย เมื่อทราบดังนี้
จึงควรหลีกเลี่ยงคนจำพวกนี้ไปให้ไกล ทั้งนี้เพื่อสร้างภาพความสุขให้กับตัวเอง โงโบราณท่านกล่าวว่า ห่างไฟ
ให้ห่างคอก ห่างวอกให้ห่างวา ห่างคนพาลให้ห่างเป็นร้อยโยชน์พันโยชน์ ดังนั้นผู้ปรารถนาความสุขที่มั่นคง พึง
เว้นมิตรชั่วเสีย คบแต่บุคคล สูงสุด และพึงตั้งอยู่ในโอวาทของท่าน ส่วนการคบกับคนดีเป็นเหตุความสุข
ความเจริญมาให้ เพราะคนดีมักแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่ใช่ชักนำไปในทางเสียหาย ซึ่งหากเราทำตามคำ
ที่ท่านบอกกล่าวได้ ชีวิตก็จะพบกับความสุขทั้งในส่วนที่เป็นปัจจุบันหรือในสัมปรายภพ หากได้ทำตามคำ
ของบุรุษผู้สูงสุดคือ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์จนบรรลุถึงอรหัตผล
แล้วย่อมได้พบกับบรมสุขอันยอดเยี่ยม การคบคนดีมีศีลธรรม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า บัณฑิตชน ซึ่งเป็นผู้มี
ปัญญา รู้ผิดชอบชั่วดี รู้บาปบุญคุณโทษ รู้ประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ สัตบุรุษ เมื่อใครคบค้าสมาคมด้วยแล้ว
ย่อมจะได้รับคำแนะนำที่ดีมีประโยชน์เพราะสัตบุรุษนั้นเป็นผู้มีความประพฤติดี และย่อมแนะนำบุคคลทั้งหลาย
ที่คบกับตนในทิศทางที่ดี ดังนั้นการคบหากับคนดีนั้น จึงมีแต่ความดีโดยส่วนเดียว ผู้ที่คบกับคนดี จะได้รับ
ประโยชน์เป็นอันมาก และเมื่อเราคบคนเช่นใดเป็นมิตร และสมคบคนเช่นใด เขาก็เป็นคนเช่นนั้น เพราะการ
อยู่ร่วมกันย่อมเป็นเช่นนั้น ชีวิตก็จะมีความสุขความเจริญ ไม่มีความเดือดเนื้อร้อนใจใด ๆ ทั้งสิ้น เมื่อรู้อย่างนี้
แล้ว พึงคบค้าสมาคมเฉพาะกับสัตบุรุษเถิด อย่าคบคนพาลเลย เพราะคบคนพาลแล้วก็จะพาเราไปเป็นคนพาล
สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน ขุททกนิกาย ชาตก วิสดีนินาต ว่า

ยาทิส กุเรเต มิตต ยาทิส จูปเสวติ,

โสเป ตาทิสโก โหติ สหวาโส ทิ ตาทิโส.

คบคนเช่นใดเป็นมิตร และสมคบคนเช่นใด

เขาก็เป็นคนเช่นนั้น เพราะการอยู่ร่วมกันย่อมเป็นเช่นนั้น

อธิบายความว่า การคบเพื่อน ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งของชีวิตคน เพราะคนเรานั้นไม่สามารถ
ที่จะใช้ชีวิตอยู่เพียงลำพังได้ จำต้องมีเพื่อน เพราะเราอยู่ในสังคม ต้องคบค้าสมาคมกับคนอื่น มีการติดต่อกับ
คนอื่น จึงจะสามารถอยู่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้ แต่การคบคนเช่นใดเป็นมิตร และสมคบคนเช่นใด เราก็เป็น
คนเช่นนั้น เพราะการอยู่ร่วมกันย่อมเป็นเช่นนั้น แต่มนุษย์เรานั้น มีทั้งที่เป็นคนดีและคนไม่ดี การคบเพื่อน จึง
จำเป็นที่จะต้องพิจารณาไตร่ตรองให้ดี ต้องดูให้แน่ว่าคน ๆ นั้นดีหรือไม่ดี แล้วจึงตัดสินใจคบหรือไม่คบเพราะ
โดยปกติ เพื่อนย่อมจะมีอิทธิพลต่อชีวิตของมนุษย์เป็นอันมาก ถ้าเราคบเพื่อนดี ก็มีความเป็นไปได้ที่เราจะเป็น
คนดีด้วยเช่นกัน แต่ถ้าเราคบเพื่อนชั่ว ก็มีความเป็นไปได้สูงที่เราจะเป็นคนชั่วด้วยเช่นกัน เพราะคบคนเช่นใดก็
ย่อมจะเป็นคนเช่นนั้น ถ้าคบเพื่อนดี เพื่อนดีก็จะแนะนำเราในทิศทางที่ดี แต่ถ้าคบเพื่อนชั่ว เพื่อนชั่วนั้นก็จะชัก
จูงเราไปในทางที่ชั่วด้วยเช่นกัน เพราะฉะนั้น จะคบใครเป็นเพื่อน ต้องพิจารณาให้ดี คนที่มีปกติประพฤติชั่วทั้ง

ทางกาย วาจา ใจ ตัดทั้งประโยชน์ตนเองทั้งประโยชน์ผู้อื่น ไม่สนใจที่จะสร้างคุณงามความดี ทำแต่ความชั่วร้ายไป คนพาล เมื่อมีอุปนิสัยเป็นไปในฝ่ายที่เป็นอกุศลเช่นนั้น เขาย่อมจะแนะนำคนทั้งหลายที่คบค้าสมาคมกับตนในทางที่ฉิบหาย พาประพฤติกุศลต่าง ๆ นานา ตามนิสัยแห่งตน คนที่คบกับคนพาลหรือใช้ชีวิตคลุกคลีอยู่กับคนพาล เมื่อถูกคนพาลชักจูงในทางที่ชั่วและทำตาม ก็ย่อมจะได้รับผลแห่งความชั่วนั้นเป็นความเดือดร้อนใจตามมาไม่หยุดหย่อน การอยู่ร่วมกับคนพาลนั้น ก็ไม่ต่างอะไรกับการอยู่ร่วมกับศัตรูคู่อาฆาต เพราะคนพาลย่อมจะนำแต่ความเดือดร้อนฉิบหายมาให้ไม่รู้จบ บัณฑิตพึงทำความเป็นเพื่อนกับคนที่ศรัทธา มีศีลเป็นที่รัก มีปัญญาและเป็นพหูสูตร เพราะการสมาคมกับคนดีเป็นความเจริญ ของชีวิตเราแล้วเราจะเลือกคบคนแบบไหน *สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มากใน ขุททกนิกาย เถรคาถา ว่า*

สทุเธน จ เปสเลน จ ป วตา พหุสุตเตน จ

สจิตฺติ หิ กเรยฺย ปณฺทิตो ภทฺโท สปปุริสสฺส สงฺคโม.

บัณฑิตพึงทำความเป็นเพื่อนกับคนที่ศรัทธา มีศีลเป็นที่รัก

มีปัญญาและเป็นพหูสูตร เพราะการสมาคมกับคนดีเป็นความเจริญ

อธิบายความว่า บัณฑิตพึงทำความเป็นเพื่อนกับคนที่ศรัทธา มีศีลเป็นที่รัก มีปัญญาและเป็นพหูสูตร หรือเป็นปราชญ์ หมายถึง บุคคลผู้มีปัญญาสามารถ ซึ่งมุ่งถึงบุคคลที่มีปัญญาในทางธรรม รู้จักถือเอาสิ่งที่ เป็นประโยชน์ ละสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ บำเพ็ญทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น บุคคลผู้เป็นปราชญ์ ย่อมดำรงชีวิตด้วยปัญญา พิจารณาความสุขความเจริญทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ละหนทางแห่งบาปอกุศล ประพฤติสุจริต อยู่ตลอดเวลา การที่ได้คบค้าสมาคมกับผู้เป็นปราชญ์นั้น ถือเป็นมงคลอย่างหนึ่งของชีวิต เพราะการคบกับปราชญ์หรือบัณฑิตนั้น เป็นมงคลชีวิตข้อที่ ๒ ถือได้ว่า มีความสำคัญเป็นลำดับต้น ๆ เลยทีเดียว ดังนั้น พึงหลีกเลี่ยงคนพาล คบค้าสมาคมกับบัณฑิต ชีวิตจะได้ห่างอบายมุข มีความสงบสุขเป็นเบื้องหน้า เป็นผู้ที่มีคุณธรรม สร้างแต่ประโยชน์ให้แก่ตนเองและคนรอบข้าง เป็นคนที่น่าคบหาเป็นอย่างยิ่ง ว่าโดยธรรมชาติของคนดีนั้น เมื่อจะทำ พูด คิด ก็ย่อมทำ พูด คิด แต่สิ่งที่ดี มีประโยชน์ ปราศจากโทษทั้งปวง เมื่อแนะนำคนอื่น ก็ย่อมแนะนำในทางที่เป็นกุศล สร้างคุณประโยชน์แก่บุคคลทั้งปวง ผู้ที่คบค้าสมาคมกับบัณฑิตชนคนดี ย่อมได้รับคำแนะนำที่ดีมีประโยชน์ สามารถนำคำแนะนำของบัณฑิตชนนั้นไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองและสังคมได้ ส่วนคนไม่ดีก็เป็นคนที่ไม่ควรคบ เพราะไม่มีสิ่งดี ๆ ที่จะมอบให้กับคนที่คบค้าสมาคมกับเขาเลย คนชั่ว เมื่อจะทำ พูด คิด ก็ทำ พูด คิด แต่สิ่งที่เป็นโทษ หาประโยชน์มิได้ สร้างความเดือดร้อนฉิบหายให้ทั้งตนเองและผู้อื่นอยู่ร่ำไป เมื่อจะแนะนำคนอื่น ก็ย่อมแนะนำเฉพาะแต่เรื่องที่เป็นโทษหาประโยชน์มิได้เช่นเดียวกัน ผู้ที่คบค้าสมาคมกับคนชั่ว ย่อมหาประโยชน์ใด ๆ จากการคบกับคนชั่วนั้นไม่ได้เลย มีแต่จะก่อทุกข์ก่อโทษ สร้างความเสื่อมประโยชน์ให้ตนเองเท่านั้น ตรงกันข้าม ผู้ที่หลีกเลี่ยงจากคนชั่ว ไม่คบค้าสมาคมกับคนชั่ว ย่อมสามารถตัดทุกข์ตัดโทษอันจะเกิดจากการคบกับคนชั่วไปเสียได้ ย่อมได้รับแต่ความสุขความเจริญโดยส่วนเดียว การคบค้าสมาคมกับคนดี จึงเป็นความดีโดยส่วนเดียวเป็นความเจริญที่หาโทษมิได้

สรุปความว่า ผู้พิจารณาความสุขที่มั่นคง พึงเว้นมิตรชั่วเสีย เพราะคนชั่ว ก็คือคนไม่ดี ในที่นี้หมายถึง พาลชน คือบุคคลประเภทที่ไม่ทำความดี ยินดีแต่ในเรื่องที่ชั่ว ๆ ไม่ก่อประโยชน์ให้แก่ตนเองและสังคม อยู่แบบรอกโลก ไม่สร้างประโยชน์ในโลกนี้ ประโยชน์ในโลกหน้า และประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน เช่นนี้คือคนชั่ว หรือเมื่อเราคบคนเช่นใดเป็นมิตรและสมคบคนเช่นใด เขาก็เป็นคนเช่นนั้น เพราะการอยู่ร่วมกันย่อมเป็นเช่นนั้น เป็นธรรมชาติของคนชั่วนั้น ย่อมจะสร้างแต่กรรมที่เป็นทุจริต ทำผิดศีลธรรม ผิดกฎหมายบ้านเมือง สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น การคบกับคนชั่วหรือสนิทสนมกับคนชั่วนั้นถือว่าเป็นมลทินของชีวิต ถึงแม้ว่าเราเองจะไม่ได้ทำความชั่วอะไร แต่ถ้าไปคลุกคลีอยู่กับคนชั่วแล้ว ย่อมได้รับการติดสินนิทาว่าเป็นพวก

เดียวกันกับคนชั่วนั้น คนทั้งหลายย่อมมองว่า ต้องเป็นคนเหมือนกันหรือประเภทเดียวกัน จึงควรคบหาผู้เป็น
บัณฑิต เพราะบัณฑิตพึงทำความเป็นเพื่อนกับคนที่ศรัทธา มีศีลเป็นที่รัก มีปัญญาและเป็นพหูสูตร เพราะการ
สมาคมกับคนดีเป็นความเจริญ จะถูกชักจูงให้ทำเรื่องดี ๆ เหมือนเขา ดังนั้น เราจะได้ประโยชน์ชีวิตไม่สูญเปล่า
สมดังกระทู้พุทธภาษิตที่ยกไว้เป็นนิเชบพุทฺธเทศ ฌ เบื้องต้นนั้น ว่า

ปาปมิตฺเต วิวชฺเชตฺวา ภะยะยุตฺตมปุคฺคเล

โอบาเท จสฺส ติฏฺเฐ ยะย ปตฺถเนโต อจลํ สุขํ.

ผู้ปรารถนาความสุขที่มั่นคง พึงเว้นมิตรชั่วเสีย

คบแต่บุคคล สูงสุด และพึงตั้งอยู่ในโอบาทของท่าน

ดังได้บรรยายมาด้วยประการฉะนี้ ฯ

ตัวอย่างแต่งเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษาชั้นตรี ระดับประถมศึกษา ชุดที่ ๕ หมวดทาน
พุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน ขุททกนิกาย อิตฺตวุตตะกะ ว่า

อคฺคสฺมี ทานํ ททตฺ อคฺคํ ปุณฺ ปวชฺสตี

อคฺคํ อายุ จ วณฺโณ จ ยโส กิตฺติ สุขํ พลํ.

เมื่อให้ทานด้วยวัตถุอันเลิศ บุญอันเลิศ

อายุ วรรณะ ยศ เกียรติ สุข และกำลังอันเลิศ ก็เจริญ

บัดนี้ จักได้อธิบายขยายความแห่งพุทธศาสนสุภาษิตที่ยกขึ้นเป็นบทเบื้องต้นนี้เพื่อเป็นแนวทางแห่ง
การศึกษาและแนวทางแห่งการปฏิบัติ โดยสมควรแก่อัตภาพและธรรมเป็นลำดับไป

ดำเนินความว่า เมื่อให้ทานด้วยวัตถุอันเลิศ บุญอันเลิศ คือ อายุ วรรณะ ยศ เกียรติ สุขและกำลัง ย่อม
เจริญแก่บุคคลผู้รู้แจ้งธรรมอันเลิศ เลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ คือเลื่อมใสในพระพุทธรเจ้าผู้เลิศ ผู้เป็นทักขิไณยบุคคลอัน
เยี่ยม เลื่อมใสในพระธรรมที่เลิศอันปราศจากราคะ เป็นที่เข้าไปสงบระจบบและเป็นสุข เลื่อมใสในพระสงฆ์ผู้เลิศ
เป็นนาบุญชั้นเยี่ยม ให้ทานในท่านผู้เลิศ ผู้มีปัญญาตั้งมั่นแล้วในธรรมอันเลิศ ให้ทานแก่ท่านผู้เป็นบุญเขตอัน
เลิศ จะเกิดเป็นเทวดาหรือมนุษย์ ย่อมเข้าถึงสถานที่อันเลิศ บ้านเทิงใจอยู่” ผู้มีจิตเลื่อมใสในสิ่งที่ควรเลื่อมใส
ย่อมมีใจที่ละเอียดประณีต นุ่มนวลควรแก่การงาน และเหมาะสมที่จะเป็นภาชนะรองรับบุญกุศลที่จะเกิดขึ้น
จากการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา เมื่อใจละเอียดย่อมมีธรรมะภายในที่ละเอียดเช่นกัน มีพระรัตนตรัยเป็น
ที่พึ่งที่ระลึก สิ่งอื่นที่ประเสริฐเลิศกว่าพระรัตนตรัยภายในนี้ไม่มีอีกแล้ว เมื่อเราได้เข้าถึงพระรัตนตรัยภายในตัว
ของเราเอง เท่ากับว่าเราได้เข้าถึงสิ่งที่เลิศที่สุดแล้วของชีวิต เราทั้งหลายเป็นผู้ที่โชคดีมาก ที่มีโอกาสรับรู้ว่
อะไรที่เป็นสิ่งที่เลิศที่สุด และยังสามารถประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงสิ่งที่เลิศนั้นได้ การประพฤติอย่างนี้ได้ชื่อ
ว่า ดำเนินรอยตามเยี่ยงอย่างบัณฑิตนักปราชญ์ทั้งหลายในกาลก่อน วันนี้จึงมีเรื่องราวที่จะนำมาเล่าเพื่อมาเป็น
ตัวอย่างสำหรับนักสร้างบารมีทั้งหลาย คือว่า เมื่อใดที่มีบุญยังไม่รู้ว่า สิ่งທີ່เลิศที่สามารถอำนวยความสะดวกเป็นเลิศ
และยังเป็นทั้งที่พึ่งที่ระลึกอันสูงสุดนั้น แท้ที่จริงแล้วเป็นอย่างไร เมื่อไม่รู้ก็ไม่ได้อยู่นิ่งเฉยเสีย ท่านเหล่านั้นจะ
ตระวนหาคำตอบให้ได้ทีเดียว แม้ว่าจะลำบากยากแค้นสักเพียงไหนก็ไม่ยอมย่อท้อ เพราะพื้นฐานของชีวิตของ
ทุกๆ คน ย่อมต้องการสิ่งที่เลิศ สิ่งที่ดี ให้สิ่งที่ประเสริฐ ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน มีศุภในภพที่ตนเกิด สิ่งที่น่าวย
ประโยชน์สุขให้ด้วยกันทั้งนั้น แต่สิ่งที่ต้องการนั้น จริงๆ ถ้าเราตั้งใจทำอย่างมีความตั้งใจจริงเช่นเดียวกัน จึงจะ
สำเร็จผลดังตั้งใจ

สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ว่า

อคคทายี วรทายี เสฏฐ ทายี จ โย นโร

ทีฆายู ยสวา โหติ ยตถ ยตถูปปชติ.

ผู้ให้สิ่งที่เลิศ ให้สิ่งที่ดี ให้สิ่งที่ประเสริฐ

ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน มียศในภพที่ตนเกิด

อธิบายความว่า การให้ คือบุญกิริยาวัตถุอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา เป็นการสร้างบารมีขั้นพื้นฐานของมนุษย์ การให้นั้น จะมีผลเป็นที่น่าพอใจแค่ไหน จะมีผลเลิศแค่ไหน ขึ้นอยู่ที่ว่า ผู้ให้ ให้สิ่งที่เลิศแค่ไหน ถ้าผู้ให้ ให้ของที่ไม่ดี เช่น ของเหลือใช้ ของไม่ประณีต เป็นต้น เวลาได้ก็ย่อมได้เหมือน ๆ กันกับเวลาให้ คือได้ของที่ไม่ประณีต ของที่ไม่น่าพอใจ ได้ของไม่ดี ส่วนผู้ให้สิ่งที่เลิศ ให้สิ่งที่ดี ให้สิ่งที่ประเสริฐ ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน มียศในภพที่ตนเกิด เพราะฉะนั้น เมื่อคิดจะให้ พึงให้สิ่งที่ดีที่สุด ให้สิ่งที่เลิศที่สุด คือจะให้อะไรก็ให้สิ่งที่ดีที่สุดโดยสภาวะของสิ่งนั้น การให้นั้นจึงจะเป็นการให้ที่เลิศ เป็นการให้ที่มีอานิสงส์มาก เมื่อเราให้ของที่ดี ให้ของที่เลิศ เวลาที่ท่านนั้นให้ผล ย่อมให้ผลเป็นผลที่ดี ผลที่เลิศ เช่นเดียวกับเวลาที่เรานั่นเอง ผู้ให้ของที่พอใจ ย่อมได้ของที่พอใจ ผู้ให้ของที่เลิศ ย่อมได้ของที่เลิศ ผู้ให้ของที่ดี ย่อมได้ของที่ดี ผู้ให้ของที่ประเสริฐ ย่อมเข้าถึงฐานะอันประเสริฐ นรชนใดให้ของที่เลิศ ให้ของที่ดีและให้ของที่ประเสริฐ นรชนนั้น จะบังเกิด ฌ ที่ใด ๆ ย่อมมีอายุยืน มียศในภพที่ตนเกิดเป็นความปรารถนาของทุกๆ คนในการ ดำรงชีวิตอยู่นั้น คือ ความสำเร็จสมหวังในชีวิตได้พบแต่สิ่งที่ดีๆ อันมีลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ไม่อยากพบเจอสิ่งที่ บั่นทอนกำลังใจ อันจะนำมาซึ่งความ โศกเศร้าเสียใจทั้งแก่ตนเองและครอบครัว ความทะยานอยากทำให้มนุษย์ ต้องดิ้นรนขวนขวาย เสาะแสวงหา ในสิ่งที่ตนคิดว่า จะเพิ่มเติมส่วนที่บกพร่องของชีวิตให้เต็มเปี่ยมบริบูรณ์ได้ จึงแสวงหากันอยู่ร่ำไป ทั้งๆ ที่ยังไม่รู้หนทางแห่งความสุขที่แท้จริงว่า อยู่ที่ตรงไหน จะเข้าถึงได้อย่างไร เมื่อไม่ทราบจึงทำให้ชีวิตต้องเวียนวนอยู่กับเรื่องการทำมาหากิน แสวงหากามคุณ เกียรติยศ ชื่อเสียงเงินทอง พระบรมศาสดาทรงค้นพบว่า วิธีการที่ทำให้เข้าถึงความสุขที่แท้จริงได้นั้น ต้องเริ่มต้นจากใจที่หยุดนิ่ง เพราะสุขอันนอกจากใจหยุดนิ่งไม่มี ใจที่สงบหยุดนิ่งเป็นต้นทางแห่งความสุขและความสำเร็จที่แท้จริง คนส่วนใหญ่ต้องการ พบแต่สิ่งที่ตนเองพอใจ อยากได้แต่ของที่ดีที่เลิศ หรือหากละจากโลกนี้ไปแล้ว ล้วนอยากไปสู่สุคติโลกสวรรค์ ความใฝ่ฝันเหล่านี้ สามารถทำให้เป็นความจริงได้ การให้ท่านเป็นต้นก่อน จึงได้สุขในบัดนี้ เหมือนรดน้ำที่โคน ให้ผลที่ปลาย ถ้าหากเรารู้จัก ประกอบการให้ท่าน เหตุตามหลักที่พระสั่งสอนไว้ ที่เรียกว่าบุญกิริยาวัตถุ เป็นการชำระจิตใจให้สะอาดกิเลส สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน สัททสารถถชาลินี ว่า

ปุพฺเพ ทานาทิกํ ทตฺวา อิธานิ ลภตี สุขํ

มูลาว ลีลจิตฺ โหติ อคฺเค จ ผลทายกํ.

ให้ท่านเป็นต้นก่อน จึงได้สุขในบัดนี้

เหมือนรดน้ำที่โคน ให้ผลที่ปลาย

อธิบายความว่า ในบรรดาการทำบุญในพระพุทธศาสนา ระหว่าง ทาน-ศีล-ภาวนา สิ่งที่ทำง่ายที่สุด ก็คือ การให้ท่านนั่นเอง เพราะท่าน ต้องใช้ทรัพย์เป็นส่วนใหญ่ ศีล ใช้งดเว้นความชั่วทางกายทางวาจา ภาวนา ใช้ทำบุญด้วยใจ เมื่อเริ่มให้ท่านเป็นต้นก่อน จึงได้สุขในบัดนี้ เหมือนรดน้ำที่โคน ให้ผลที่ปลาย ท่านนั้น ตรงข้ามกับความตระหนี่ และสิ่งที่ผู้คนตระหนี่กันอยู่เสมอมา มีอยู่ ๕ อย่าง คือ ที่อยู่ สกกุล ลาภ วรรณะและธรรม ทั้ง ๕ อย่างนี้ ใครตัดใจเสียสละบริจาคได้อยู่เรื่อยๆ จิตใจจะมีคุณภาพสูงขึ้น ลักษณะของความตระหนี่ คือ ความหวงแหน ถ้าต้องให้อะไรแก่ใครแล้วใจจะหดหู่เจ็บร้อนไม่สบายใจ ความตระหนี่เป็นเครื่องบั่นทอนคุณภาพของใจ และข้าศึกของความตระหนี่ ก็คือ การทำทาน การทำทานเป็นเครื่องปรุงแต่งใจให้สูงขึ้น เป็นพื้นฐานของการรักษา ศีลและการภาวนา ความตระหนี่เป็นอกุศล ผลคือบาป ตายแล้วไปเกิดในอบายภูมิ เช่น เป็นเปรตหวงสมบัติ

ท่านเปรียบไว้ ดังการรดน้ำต้นไม้ที่โคน (แล้ว) ผลเกิดที่ปลาย (กิ่ง) แต่แม้ถึงจะตัดใจจากความตระหนี่ที่ท่านได้
แล้ว ก็มีเรื่องควรรู้เกี่ยวกับอานิสงส์การทำทานโดยเจตนาต่างๆ กันไว้ดังนี้ ถ้าท่านแล้วหวังไปใช้สอยในสิ่งที่
ทำ มีอานิสงส์แค่สมบัติในสวรรค์ชั้นจาตุมหารชิกา ถ้าทำเพราะคิดว่าเป็นสิ่งที่ดีงามน่าทำ มีอานิสงส์สมบัติชั้น
ดาวดึงส์ ถ้าทำทานตามประเพณีของบรรพบุรุษ (คือมีความกตัญญู) มีอานิสงส์สมบัติชั้นยามา ถ้าทำทานเพื่อให้
ความอนุเคราะห์ (คือมีเมตตา) มีอานิสงส์สมบัติชั้นดุสิต ถ้าทำเพราะเห็นตัวอย่างบัณฑิตทำ (คือมีปัญญา) มี
อานิสงส์สมบัติชั้นนิมมานรดี ถ้าทำเพื่อให้จิตเกิดความเลื่อมใส (มีปีติ) มีอานิสงส์สมบัติชั้นปรนิมมิตสวสดี
ถ้าทำเพื่อให้ปรุโปร่งจิตใจให้มีสภาพดีงามยิ่งๆ ขึ้น มีอานิสงส์เข้าถึงพรหมโลกและไม่ต้องเกิดอีก (คือเป็นกำลัง
ให้เข้าถึงพระนิพพาน)

สรุปความว่า คนเราถ้านึกถึงแต่ตัวเอง จะมองหัวใจก็จะเล็กน้อย เห็นความสุขก็เล็กน้อย ความ
เจริญก็เล็กน้อย แต่ถ้านึกถึงผู้อื่น หัวใจก็ใหญ่โต ความสุขก็กว้างขวาง ความเจริญก็ไพศาลยิ่งขึ้น ดวงใจที่รู้จัก
การให้ จะเป็นดวงใจที่สดใสได้อย่างไร ดวงใจที่รู้จักให้ทานด้วยวัตถุอันเลิศ บุญอันเลิศ อายุ วรรณะ ยศ เกียรติ
สุข และกำลังอันเลิศ ก็เจริญ ดวงใจที่คอยคิดจะกอบโกย ดวงใจนั้นก็อ่อนล้าหมดพลังเพราะได้ใช้กำลังในทางที่
ผิด จนหมดเรี่ยวแรงไปแล้ว ดวงใจที่รู้จักการแบ่งปัน เป็นดวงใจที่พองพุ่มีความสดชื่นตั้งแต่คิดจะให้ ขณะให้
และหลังให้ดวงใจดวงนี้จึงมีพลังเต็มเปี่ยมอยู่เสมอ การให้ด้วยสิ่งอันเลิศย่อมก่อเกิดบุญอันเลิศ มีพลังดังคุณ อายุ
วรรณะ ยศ เกียรติ สุขและกำลังอันเลิศ มาสู่ผู้ให้พลังแห่งการให้นี้จึงส่งผลเกินควรเกินคาดมากนักแล
เปรียบประดุจการให้ทานเป็นต้นก่อน จึงได้สุขในบัดนี้ เหมือนรดน้ำที่โคน ให้ผลที่ปลาย คือจิตใจที่เป็นสุข
สมดังกระพุพทุทธภาษิตที่ยกไว้เป็นนิเชบพุทฺธเทศ ฌ เปื้องต้นนั้น ว่า

อบุคคลมี ทานํ ททตํ อบุคคลํ บุญ ปวทุตติ

อบุคคลํ อายุ จ วณฺโณ จ ยโส กิตติ สุขํ พลํ.

เมื่อให้ทานด้วยวัตถุอันเลิศ บุญอันเลิศ

อายุ วรรณะ ยศ เกียรติ สุข และกำลังอันเลิศ ก็เจริญ

ดังได้บรรยายมาด้วยประการฉะนี้ ฯ

น้อมพลังศีลธรรมหนุนนำจิต

ช่วยลิขิตเขียนเรียงความอักษรสาส์น

เป็นธรรมะอยู่หัวใจในทุกกาล

ร่วมสืบสานภาษีธรรมประจำใจ

สุดท้ายนี้เป็นกลอนอักษรพากย์

เมื่อตายจากพราภไปไม่ขึ้นชม

จิตหมายรู้ดูที่งานไม่ชานชม

ใจสุขสมช่วยเผยแพร่กระแสนธรรม